

HISTORICKÝ
ZBORNÍK 28
č. 1/2018

HISTORICKÝ ZBORNÍK

VEDECKÝ ČASOPIS
O SLOVENSKÝCH
NÁRODNÝCH DEJINÁCH
ROČNÍK 28* 2018* ČÍSLO 1

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ MARTIN

Redakčná rada/Redaktionsrat/Editorial Board:

prof. PhDr. Marta Dobrotková, CSc.; PhDr. Michal Bada, PhD.; PhDr. Anton Hrnko, CSc.;
Dr. phil. Beáta Katrebová-Blehová; prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.; prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.;
doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.; PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.; doc. PhDr. Miroslav Kamenický, CSc.;
Mgr. Ondrej Podolec, PhD.; prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.; Mgr. Peter Cabadaľ

Predседа/Vorsitzender/ President of Board: prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc.

Čestní členovia/Ehrenmitglieder/Honorary Members:

prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., prof. PhDr. Milan S. Ďurica, prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc.,
PhDr. Július Sopko, CSc., doc. František Vnuk, prof. PhDr. Július Bartl, CSc., a prof PhDr. Ladislav
Tajták, CSc.

Vydáva Matica slovenská, P. Mudroňa č. 1, 036 01 Martin. IČO: 00179027 DIČ: 2020631 23 v spolupráci
so Slovenským historickým ústavom Matice slovenskej a Historickým odborom Matice slovenskej

Published by Matica slovenská

Šéfredaktor/Chefredakteur/Editor-in-Chief: PhDr. Peter Mulík, PhD.

Adresa redakcie/Anschrift der Redaktion/the adress of the editorial office:

Redakcia Historického zborníka
Slovenský historický ústav MS
Grösslingová 23, 812 51 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: peter.mulik@matica.sk

Historický zborník 28, jún 2018, č. 1/2018
Almanach für Geschichte 28, Juni 2018, N. 1/2018
Almanac for History 28, June 2018, No. 1/2018
Evidenčné číslo/Registration Number 4010/10

Rozširuje/Distributed by

Matica slovenská
P. Mudroňa č. 1
036 01 Martin
Tel.: 0918904931
e-mail: periodika@matica.sk
www.matica.sk

Grafický návrh obálky/Graphic design of the cover: Jozef Siekel

Grafická úprava vnútra/Graphic layout: Mgr. Eubomír Sládeček

Jazyková redaktorka: Janka Farkašová

Preklad do anglického jazyka/Translation into English: PaedDr. Andrea Jančoškova

Preklad do nemeckého jazyka/Deutsche Übersetzung: PhDr. Klára Komorová, PhD.

Historický zborník vychádza ako vedecké periodikum dvakrát ročne.

Wissenschaftliches Periodikum Almanach für Geschichte erscheint zweimal jährlich. Inlands- und
Auslandsvertrieb, Bestellungen und Abonnement durch den Verlag der Matica slovenská, G. m. b. H.

Scientific Periodicum The Almanac for History is published twice a year. Distributed, domestic and
foreign orders subscriptions accepted by the Matica slovenská Publishing House, Ltd.

© Matica slovenská, Martin 2018

Vytlačila tlačiareň /Printed by Fork, s. r. o., Martin

EV 4010/10

ISSN 1335-8723

EAN 9771335872006 81

OBSAH

ÚVOD

Príhovor prof. PhDr. Júliusa Bartla, CSc., k životnému jubileu prof. PhD. Richarda Marsinu, DrSc.	13
---	----

MEDAILÓN

Životopis prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc.	17
--	----

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc.	29
---	----

ŠTÚDIE

Milánsky edikt <i>Viliám Judák</i>	71
---	----

K otázke novej kanonizácie našich panovníkov z najstarších dejín <i>Andrej Botek</i>	91
---	----

Hrad Gýmeš a jeho majitelia do začiatku 14. storočia <i>Ján Lukačka</i>	117
--	-----

Vzťah Československej republiky k Slovákom vo Vojvodine (1918 – 1939) <i>Ján Tkáč</i>	128
--	-----

Mocensko-politický zápas medzi Vojtechom Tukom a Jozefom Tisom od vzniku Slovenského štátu až do salzburských rokovaní v lete 1940 <i>Michal Procházka</i>	142
--	-----

Slovenskí vojaci v Taliansku v rokoch 1943 – 1945 v zrkadle spomienok <i>Martin Lacko</i>	158
--	-----

MATERIÁLY

Slovenčina v konfesijných koncepciách spisovného jazyka Slovákov ako problém slovenských dejín <i>Peter Mulík</i>	177
---	-----

Viedenské štúdiá Michala Buzalku <i>Róbert Letz</i>	193
--	-----

Pastiersky list slovenských biskupov (1924) proti členstvu katolíkov v komunistických a socialistických stranách <i>Blažena Krížová</i>	200
---	-----

Publicistická činnosť Gustáva Husáka na stránkach časopisu Šíp <i>Tomáš Černák</i>	213
---	-----

DOKUMENTY

Tri dokumenty z dôb prevratu na Slovensku <i>Ivan Mrva</i>	223
Spomienky Antona Ďuďáka na východný front a Povstanie (1942 – 1944) <i>Martin Macko – Martin Lacko</i>	232
Korešpodencia medzi Karolom Sidorom a Mons. Františkom J. Dubošom (Francisom J. Dubošom) 1945 – 1946 <i>Beáta Katrebová-Blehová</i>	244

RECENZIE

LUKAČKA, Ján. Matúš Čák Trenčiansky. Bratislava : Veda, Historický ústav SAV, 2017 <i>Monika Tihányiová</i>	265
MACH, Alexander. Pred rozsudkom. Denníky 1945 – 47. Bratislava : Marenčin PT, 2017, 447 s. <i>Beáta Katrebová-Blehová</i>	270
ŠTEFANICA, Ján. Kampaň proti slovenskému buržoaznému nacionalizmu. Ostrava : Key Publishing, s. r. o., 2017. 252 s. <i>Michal Malatinský</i>	275
Prvá zahraničná biografía Vladimíra Clementisa od švajčiarskej historičky J. Baer v angličtine <i>Dušan Kerný</i>	279
Slováci a nástup socializmu. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov XIIIc. Bratislava, 2017 <i>Peter Mulík</i>	286
DÉRER, Ivan. Antiferlinger III. Mníchov, 1938. Bratislava : Communio Minerva, 2017. <i>Peter Mulík</i>	291
PODOLEC, Ondrej. Medzi kontinuitou a diskontinuitou... Politický systém Slovenskej republiky 1939 – 1945. Bratislava : Atticum, 2014, 272 s. <i>Tomáš Klubert</i>	296
Zoznam autorov	298

CONTENTS

INTRODUCTION

Panegyric of prof. PhDr. Július Bartl, PhD. to the Jubilee of prof. PhD. Richard Marsina, DrSc.	13
---	----

MEDALLION

Biography of prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., Dr h. c.	17
--	----

BIBLIOGRAPHY

The Bibliography of prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., Dr h. c.	29
---	----

STUDIES

Edict of Milan <i>Viliám Judák</i>	71
---	----

To the Question of Possible Canonization of Our Sovereigns from the Oldest History <i>Andrej Botek</i>	91
---	----

Gýmeš Castle and its Owners until the Beginning of the 14th Century <i>Ján Lukačka</i>	117
---	-----

Relationship of the Czechoslovak Republic to the Slovaks in Vojvodina (1918 - 1939) <i>Ján Tkáč</i>	128
--	-----

Power-Political Struggle between Vojtech Tuka and Jozef Tiso from the Formation of the Slovak State until the Salzburg Negotiations in Summer 1940 <i>Michal Procházka</i>	142
--	-----

Slovak Soldiers in Italy in the Years 1943 - 1945 in the Mirror of Memories <i>Martin Lacko</i>	158
--	-----

MATERIALS

Slovak Language in Confessional Concepts of the Literary Language of the Slovaks as a Problem of Slovak History <i>Peter Mulík</i>	177
--	-----

Michal Buzalka's Vienna Study <i>Róbert Letz</i>	193
---	-----

Pastoral Letter of Slovak Bishops (1924) against the Membership of Catholics in Communist and Socialist Parties <i>Blažená Krížová</i>	200
--	-----

Journalist Activity of Gustav Husák on Pages of Šíp Magazine <i>Tomáš Černák</i>	213
---	-----

DOCUMENTS

Three Documents from the Period Czechoslovakia State Coup in Slovakia in 1918 <i>Ivan Mrva</i>	223
The Memories of Anton Ďúďák on the Eastern Front and the Uprising (1942-1944) <i>Martin Macko – Martin Lacko</i>	232
Correspondence between Karol Sidor and Msgr. František J. Duboš (Francis J. Duboš) 1945 – 1946 <i>Beáta Katrebová-Blehová</i>	244

REVIEWS

LUKAČKA, Ján. Matúš Čák Trenčiansky, Veda, Historical Institute of SAS, Bratislava, 2017. <i>Monika Tihányová</i>	265
MACH, Alexander. Before the Judgment. Diaries 1945 - 47. Bratislava : Marenčin PT, 2017, 447 p. <i>Beáta Katrebová-Blehová</i>	270
ŠTEFANICA, Ján. Campaign Against „Slovak Bourgeois Nationalism“. Ostrava : Key Publishing, s. r. o., 2017. 252 p. <i>Michal Malatinský</i>	275
The First Foreign Biography of Vladimír Clementis by the Swiss Historian J. Baer in English <i>Dušan Kerný</i>	279
Slovaks and the Rise of Socialism. Sources to the History of Slovakia and the Slovaks XIIIc. Bratislava, 2017 <i>Peter Mulík</i>	286
DÉRER, Ivan. Antiferlinger III. Munich 1938. Bratislava : Communio Minerva, 2017. <i>Peter Mulík</i>	291
PODOLEC, Ondrej. Between Continuity and Discontinuity... Political System od Slovak Republic 1939 – 1945. Bratislava : Atticum, 2014, 272 s. <i>Tomáš Klubert</i>	296
List of Authors	298

INHALT

EINLEITUNG

Prof. PhDr. Július Bartls, CSc. Festansprache zum Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc. Lebensjubiläum	13
--	----

MEDAILLON

Prof. PhDr. Richard Marsinas, DrSc., Dr. h. c. Biographie	17
---	----

BIBLIOGRAPHIE

Prof. PhDr. Richard Marsinas, DrSc., Dr. h. c. Bibliographie	29
--	----

STUDIEN

Das Mailänder Edikt <i>Viliám Judák</i>	71
--	----

Zur Frage der möglichen Kanonisierung unserer Herrscher aus den ältesten Geschichten <i>Andrej Botek</i>	91
--	----

Schloss Gýmeš und seine Besitzer bis Anfang des 14. Jahrhunderts <i>Ján Lukačka</i>	117
--	-----

Die Beziehung der Tschechoslowakischen Republik zu den Slowaken in der Vojvodina (1918 – 1939) <i>Ján Tkáč</i>	128
--	-----

Machts-politischer Kampf zwischen Vojtech Tuka und Jozef Tiso von der Entstehung des Slowakischen Staates bis den Salzburger Besprechungen im Sommer 1940 <i>Michal Procházka</i>	142
---	-----

Slowakische Soldaten in Italien in den Jahren 1943 - 1945 im Spiegel der Erinnerung <i>Martin Lacko</i>	158
--	-----

MATERIALIEN

Slowakische Sprache in der konfessionellen Konzeptionen der slowakischen Schriftsprache als ein Problem der slowakischen Geschichte <i>Peter Mulík</i>	177
--	-----

Die Michal Buzalkas Wiener Studien <i>Róbert Letz</i>	193
--	-----

Der Hirtenbrief der slowakischen Bischöfe (1924) gegen der Mitgliedschaft der Katholiken in den kommunistischen und sozialistischen Parteien <i>Blažená Križová</i>	200
---	-----

Die publizistische Tätigkeit von Gustáv Husák auf den Seiten der Zeitschrift Šíp <i>Tomáš Černák</i>	213
---	-----

DOKUMENTE

Drei Dokumente aus der Zeit des „tschechoslowakischen Umsturz“ in der Slowakei im 1918 <i>Ivan Mrva</i>	223
Die Anton Ďudáks Erinnerungen an die Ostfront und an den Aufstand (1942 – 1944) <i>Martin Macko – Martin Lacko</i>	232
Die Korrespondenz zwischen Karol Sidor und Msgr. František J Duboš (Francis J. Dubosh) 1945 – 1946 <i>Beáta Katrebová-Blehová</i>	244

REZENSIONEN

LUKAČKA, Ján. Matthäus Chak von Trenčín. Bratislava : Veda, Historický ústav SAV, 2017. <i>Monika Tihányová</i>	265
MACH, Alexander. Vor dem Urteil. Die Tagesblätter 1945 – 47. Bratislava : Marenčin PT, 2017. 447 S. <i>Beáta Katrebová-Blehová</i>	270
ŠTEFANICA, Ján. Die Kampagne gegen dem slowakischen „bourgeois“ Nationalismus. Ostrava : Key Publishing, s. r. o., 2017. 252 S. <i>Michal Malatinský</i>	275
Die erste ausländische Vladimír Clementis Biographie von der Schweizer Historikerin J. Baer im Englisch <i>Dušan Kerný</i>	279
Die Slowaken und der Eintritt des Sozialismus. Die Quellen zur Geschichte der Slowakei und der Slowaken XIIIc. Bratislava, 2017. <i>Peter Mulík</i>	286
DÉRER, Ivan. Antiflerlinger III. München 1938. Bratislava : Communio Minerva, 2017. <i>Peter Mulík</i>	291
PODOLEC, Ondrej. Zwischen Kontinuität und Diskontinuität ... Politisches System der Slowakischen Republik 1939 – 1945. Bratislava : Atticum, 2014, 272 s. <i>Tomáš Klubert</i>	296
Autorenregister	298

ÚVOD

Číslo je venované životnému jubileu prof. PhD. Richarda Marsinu, DrSc., obnoviteľa Historického odboru Matice slovenskej, dlhoročného predsedu a doterajšieho čestného predsedu Historického odboru Matice slovenskej, iniciátora obnovenia vydávania periodika Historický zborník.

Vážený pán profesor, milý priateľ!

Dostalo sa mi tej cti, aby som Ti napísal zdravicu k Tvojmu vzácnemu jubileu – 95-tich rokov. Sme všetci radi, že sa dožívaš tohto jubilea čulý, optimisticky naladený a relatívne zdravý. Veď kto môže povedať, že je po sedemdesiatke i osemdesiatke úplne zdravý. Dobrotivý Pán Boh Ti dal tej milosti, že si prežil nielen štyridsať rokov komunistickej diktatúry, ale dožil si sa aj jej pádu, vzniku samostatnej Slovenskej republiky i prvých dvadsaťpäť rokov jej budovania. Pri spätnom pohľade na minulé desaťročia sa môžeme až čudovať, že sme toto všetko prežili a vydržali. Môžeme ľutovať tých statočných, prenasledovaných minulým režimom, ktorí sa nedožili pádu komunizmu, ale dúfali, že raz toto všetko pominie. Iba nádej na lepšie časy im dávala silu v ich zápase.

Pri svojom prejave na slávnostnom stretnutí v Knižnici slovenskej štátnosti SHÚ si prejavil obavy o budúcnosť Slovenska a Slovákov, lebo v súčasnom období ožívajú staré čechoslovakistické názory, kombinované aj pod vplyvom médií s gender ideológiou, multikulturalizmom a inými vplyvmi tak zo Západu, ale aj z Východu. Nie je to len pod vplyvom súčasnej atmosféry a nálad v spoločnosti. Už dávnejšie som vyslovil myšlienku, že pre ľudstvo je príznačné tzv. historické zabúdanie. Ľudia si nepamätajú, čo bolo pred dvadsiatimi – tridsiatimi rokmi, nieto ešte, čo bolo pred sto rokmi. Spomienky rodičov a starých rodičov, i keď sú deformované subjektívnym pohľadom, majú často väčší vplyv ako školský dejepis. Dnešná mladá generácia, ktorá sa narodila už po roku 1989, nemôže si z autopsie pamätať, ako to naozaj za komunizmu bolo.

Od roku 1989 bolo napísaných viacero verzií učebníc dejepisu pre základné i stredné školy. Nemôžeme paušálne povedať, že sú všetky zlé. Niektoré boli naozaj ovplyvnené staršími, prekonanými názormi. Zdá sa, že svitá na lepšie časy a môžeme predpokladať, že sa situácia vylepšuje. Čo je však problémom, že vzniká móda všetko relativizovať, spochybňovať. Spomínam si, ako jeden z posudzovateľov učebnice mi raz dal do posudku, či by sa na Avaroch nedala nájsť nejaká kladná vlastnosť. Odpovedal som mu, že jediným pozitívnym bolo to, že zanikli. Prečo toto všetko píšem. Pre úspech pedagogického procesu sú potrebné nielen učebnice pre všetky typy škôl, ale aj učitelia, ktorí tieto poznatky vstúpia svojim žiakom či študentom a to aj na vysokých školách. Výsledkom Tvojej viac ako 70-ročnej vedeckovýskumnej, vydavateľskej, organizátorskej a inej činnosti je aj fakt, že si vychoval desiatky absolventov na Trnavskej univerzite, z nich viacerí patria medzi špičkových odborníkov v starších slovenských dejinách. Keby si v živote urobil iba toto, aj to by stačilo, aby si mal nehynúcu zásluhu na rozvoji slovenskej historiografie. Urobil si, samozrejme, ďaleko viac. Pamätám sa, že pri posudzovaní kandidátov na hodnosť profesora boli dané, okrem iných kritériá, či má nejakú „školu“. Marsinovská „škola“ je skutočne bohatá a svedčí o kvalite výučby, ktorú si svojim absolventom poskytol.

Tvoj osobný život po krátkom intermezzo v Archíve mesta Bratislavy zamieril do Pôdohospodárskeho archívu a po vzniku ŠSÚA v roku 1955 si v ňom pôsobil až do roku 1960. Ďalšia Tvoja profesionálna dráha pokračovala na pôde Historického ústavu SAV v rokoch 1960 – 1985. Azda nebudem zlý, keď spomeniem, že myšlienku vydávať slovenský diplomatár zavrhl predtým dvaja renomovaní profesori filozofickej fakulty ako predčasnú a nespíiteľnú úlohu. Tým, že si sa dostal do HÚ SAV, mohlo sa začať s vydávaním diplomatára. Po vydaní prvého dielu (1981) vznikol ďalší problém s vydaním druhého dielu. Nakoniec druhý diel vyšiel vo Vydavateľstve OBZOR roku 1987 vďaka spolupráci s Archívom mesta Bratislavy.

Na Historickom ústave SAV si našiel dobrého spolupracovníka v osobe V. Sedláka, ktorý pod Tvojím odborným vedením začal publikovať anjouovský registár, ale podobne ako Tvoje dielo po dvoch zväzkoch

vydávanie zastalo. Do HÚ SAV boli síce prijatí ďalší pracovníci, počítalo sa s nimi ako pokračovateľmi na edičných prácach, ale dostali iné úlohy a na tejto edičnej činnosti sa nepokračovalo.

Ja sám som mal možnosť osobne sa zoznámiť a spolupracovať s Tebou od roku 1961, keď som po absolvovaní vojenskej prezenčnej služby nastúpil do Štátneho archívu v Bratislave. Okrem toho doc. D. Lehotská ma zapojila do práce v Slovenskej historickej spoločnosti. Všetci (vtedy) mladí historici sme Ťa považovali za špičkovú osobnosť v slovenskej medievistike. Vedeli sme, či skôr vytušili, že na Historickom ústave SAV si veľkou autoritou po odbornej stránke, ale musíš zápasíť s nepriazňou kovaných marxistov, ktorí donášali a udávali vedeniu ústavu rôzne klebety na Teba. Veľmi dôležitým faktorom bolo aj to, kto stál na čele HÚ SAV a aká bola celková atmosféra v ústave. Kým bol riaditeľom E. Holotík, pevnou rukou držal opraty vedenia a nedovolil bolševickým extrémistom, aby príliš rýpali do politickej „nevhodných“ ľudí, uznával ich prednosti a vedecké výsledky. Podobne pokračoval aj jeho nástupca M. Kropilák. Svedectvom toho je napr. fakt, že prvý zväzok Dejín Slovenska (vydaný roku 1986) nechali zredigovať R. Marsinovi, pričom autorský kolektív tvorili B. Chropovský, J. Vladár (obaja archeológovia), ďalej R. Marsina ako zostavovateľ aj ako autor niektorých kapitol, P. Ratkoš, J. Sopko a J. Vozár. Je síce pravdou, že vedeckým redaktorom celého zväzku bol S. Cambel, vtedy už riaditeľ HÚ SAV. Keďže všetci vieme, že tvorba každej publikácie, najmä takejto rozsiahlej, trvá niekoľko rokov, spomínaný zväzok vznikol už predtým a paradoxne bol vydaný až potom, ako si bol predčasne penzionovaný (1985).

Veľmi záslužnú prácu si vykonal na pôde Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV. Od roku 1976 si bol členom Medzinárodnej komisie pre dejiny miest pri CISH. Za Tvoje zásluhy Ti táto komisia udelila roku 1991 čestné členstvo. Viaceré konferencie, ktoré si organizoval, niektoré aj s medzinárodnou účasťou, mali veľký ohlas nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Spomínam si na to aj z osobných dôvodov, pretože účasť a možnosť vystúpiť na týchto konferenciách bolo to jediné, čo som mohol po previerkach roku 1970 robiť. Až po páde režimu si sa roku 1990 stal predsedom Slovenskej historickej spoločnosti.

Paradoxom dejín je aj to, že titul doctor honoris causa Ti udelila Prešovská univerzita a nie Tvoja materská Filozofická fakulta UK, na ktorej si študoval. Tá Ti poskytla iba možnosť externe prednášať od šk. roku 1962/63 až do 1979/80 stredovekú diplomatiku. Až do pádu komunistického režimu si bol síce uznávaným, popredným historikom, ale plnej rehabilitácie sa Ti dostalo až roku 1990, keď si bol znovu prijatý do Historického ústavu SAV. Až Trnavská univerzita, ktorú si spoluzakladal a budoval, Ti umožnila plné využitie Tvojich vedeckých a pedagogických síl. Tu ani nestihnem vymenovať všetky Tvoje aktivity, či už pri obnovení Historického odboru Matice slovenskej, vydávaní Zborníka, alebo pri práci vo Vedeckej archívnej rade a v iných komisiách a organizáciách.

Milý pán profesor!

Dovoľ mi, aby som Ti pri tejto príležitosti poprial všetko najlepšie, hlavne veľa, veľa zdravia a síl, aby si v kruhu Tvojich najbližších i priateľov prežíval pokojné chvíle radosti z dobre vykonanej práce.

S úctou Julio Bartl